

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

ГАЙДАР НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 65.011.4:658.87

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент
Круглова Олена Анатоліївна,
Харківський державний університет харчування та торгівлі,
доцент кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Чорна Людмила Олександрівна,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету,
завідувач кафедри менеджменту
та адміністрування;

кандидат економічних наук, доцент
Блонська Валентина Іванівна,
Львівська комерційна академія,
професор кафедри економіки підприємства.

Захист дисертації відбудеться « 10 » березня 2011 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.088.02 Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333

Автореферат розісланий « 8 » лютого 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.Л. Савицька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постійні зміни, що відбуваються в економіці держави, вимагають від підприємств якісно нових поглядів на постановку цільових орієнтирів, економічну поведінку та підходи до оцінювання господарської діяльності підприємств, зокрема торговельної галузі. У зв'язку з цим актуалізується вибір адекватних цілей, принципів, методів, критеріїв та показників достовірної оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності торговельних підприємств, які б у комплексі відповідали сучасним вимогам розвитку ринкової економіки та враховували специфіку галузі.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми оцінки ефективності господарської діяльності торговельних підприємств розглянуто в працях вітчизняних дослідників та науковців країн СНД, зокрема М.С. Абрютіної, І.О. Бланка, В.І. Блонської, Р.П.Валевич, М.Д. Виноградського, Н.О. Власової, Л.І. Кравченко, Л.О. Лігоненко, А.А.Мазаракі, В.С. Марцина, А.А. Садекова, Л.В. Фролової, Л.О. Чорної та ін. Теоретико-методичні аспекти оцінювання ефективності діяльності підприємств розглянуто в працях М. Армстронга, А. Берона, П. Хейне, А. Чарнса, В. Купера, Е.Родса, М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі, К. Рампесада, Р. Каплана, Д.Нортон та ін.

Попри значний обсяг розробок та публікацій низка положень теоретичного та методичного характеру залишились поза уваги науковців. Зокрема поглибленого дослідження потребує питання суті ефективності діяльності підприємства. Недостатньо уваги приділено ключовим характеристикам ефективності господарської діяльності підприємств торгівлі. Актуальними залишаються питання удосконалення методичного інструментарію з оцінювання та виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності підприємств торгівлі.

Актуальність проблеми, необхідність поглиблення теоретичних напрацювань, а також потреба в удосконаленні існуючого методичного інструментарію з оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі зумовили вибір теми дисертації, мету та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи пов'язана із загальною тематикою наукових досліджень кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі Харківського державного університету харчування та торгівлі, зокрема з держбюджетними науково-дослідними темами № 04-07-09Б, державний реєстраційний номер № 0106U012033 «Управління потенціалом торговельного підприємства» (особистий внесок полягає у збиранні та систематизації аналітичної інформації з оцінки ресурсного потенціалу підприємств торгівлі), № 01-09-10Б, державний реєстраційний номер №0108U009977 «Оцінка конкурентостійкості торговельного підприємства» (особистий внесок полягає в узагальненні теоретичних засад щодо оцінки конкурентостійкості торговельного підприємства), а також госпрозрахунковими науково-дослідними темами № 13-09Д, державний реєстраційний номер №0109U006786 «Оцінка ефективності діяльності підприємства торгівлі» (особистий внесок полягає в обґрунтуванні показників результатів господарської та фінансової діяльності

підприємства торгівлі), № 25-10Д, державний реєстраційний номер №0110U004700 «Оцінка ефективності системи обслуговування підприємства торгівлі» (особистий внесок полягає в удосконаленні методичного інструментарію комплексного оцінювання ефективності обслуговування споживачів у підприємствах роздрібно́ї торгівлі).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка науково-методичного інструментарію оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні положення та виділити основні характеристики ефективності діяльності підприємства;
- систематизувати класифікаційні ознаки ефективності діяльності підприємства;
- обґрунтувати модель ефективності господарської діяльності торговельного підприємства як об'єкта оцінки за урахування видів діяльності та характеристик ефективності;
- розробити систему показників оцінки ефективності господарської діяльності торговельного підприємства за урахування ресурсно-витратного та результатного підходів;
- дослідити стан та тенденції розвитку підприємств роздрібно́ї торгівлі України за показниками ефективності їх діяльності;
- розробити методичний підхід до комплексного оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі у конкурентній групі на основі характеристик ефективності;
- дослідити чинники, що впливають на ефективність діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі;
- удосконалити методичний підхід до визначення резервів підвищення ефективності діяльності підприємств на основі бенчмаркінгового підходу.

Об'єктом дослідження є процес оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичний інструментарій оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців із проблем управління підприємством, маркетингу, економіки підприємства, законодавчі та нормативні акти України. У дисертації використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувались методи аналізу та синтезу – під час дослідження сутності економічної ефективності; системного підходу – під час визначення складових ефективності господарської діяльності, обґрунтування показників для оцінювання ефективності господарської діяльності торговельного підприємства; горизонтального та вертикального аналізу, коефіцієнтний метод – під час виявлення тенденцій розвитку підприємств роздрібно́ї торгівлі; кореляційного аналізу – під час виявлення чинників впливу на ефективність господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі, під час дослідження зв'язку між

одиничними та узагальнюючими показниками ефективності господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі; методу комплексної оцінки – під час оцінювання ефективності господарської діяльності за вибірковою сукупністю підприємств роздрібною торгівлі; метод факторного аналізу – під час визначення чинників, що вплинули на динаміку рентабельності активів підприємств роздрібною торгівлі. Висновки сформульовано на засадах методів системного аналізу та наукової абстракції.

Інформаційною базою для досліджень стали офіційна інформація Державного комітету статистики України; дані статистичної та фінансової звітності підприємств роздрібною торгівлі; власні аналітичні розрахунки. Обробка даних здійснювалася за допомогою сучасних інформаційних технологій.

Наукова новизна одержаних результатів. Основними науковими результатами є теоретичні та методичні положення оцінювання ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі, що полягають у такому:

удосконалено:

– понятійний апарат, а саме поглиблено зміст поняття «ефективність діяльності підприємства», що, на відміну від існуючих, подано як комплекс характеристик продуктивності, результативності та оптимальності функціонування соціально-економічної системи;

– модель ефективності господарської діяльності підприємства торгівлі, яка подана у матричній формі та відрізняється від існуючих поєднанням видів діяльності та характеристик ефективності, що дозволяє дослідити стан та розвиток функціонування торговельного підприємства в цілому за характеристиками ефективності та видами господарської діяльності;

– методичний підхід до комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на характеристиках ефективності та дає змогу ідентифікувати рівень ефективності окремого підприємства у конкурентній групі;

набули подальшого розвитку:

– класифікація ефективності діяльності підприємств шляхом узагальнення та систематизації основних її ознак і введення додаткової ознаки «підхід до формування результатів діяльності», що дозволяє розширити можливості з управління цим процесом;

– система одиничних та узагальнюючих показників ефективності діяльності торговельного підприємства, яка, на відміну від існуючих, побудована за дотримання ресурсно-витратного та результатного підходів, що дає змогу здійснити всебічну оцінку функціонування господарюючого суб'єкта;

– методичний підхід до визначення резервів підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на засадах бенчмаркінгу, що забезпечує об'єктивність вибору пріоритетних заходів із підвищення ефективності діяльності торговельних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в доведенні теоретичних положень дисертаційної роботи до рівня узагальнень, конкретних методик і практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

Практичне значення мають такі розробки: модель ефективності господарської діяльності торговельного підприємства, яка враховує характеристики ефективності та види діяльності господарюючого суб'єкта; методичний підхід до оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі у конкурентній групі, який ґрунтується на характеристиках ефективності; методичний підхід до визначення резервів підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі, який ґрунтується на засадах бенчмаркінгу. Реалізація запропонованих науково-методичних розробок суб'єктами роздрібної торгівлі дозволяє удосконалити процес управління ефективністю господарської діяльності на етапах оцінювання та визначення резервів її підвищення.

Наукові результати дисертаційної роботи, які мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності підприємств роздрібної торгівлі міста Харкова: ТОВ «Торговельний будинок «Браво»» (довідка № 14 від 18.05.2010 р.), ПП фірма «Амелі» (довідка № 6 від 12.08.2010 р.) та у діяльності Головного управління економіки Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 03-10/1781 від 18.08.2010 р.).

Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі ХДУХТ під час викладання дисциплін «Економіка і планування в підприємствах харчування та торгівлі», «Економіка підприємства» (акт впровадження від 07.09.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки, висновки та рекомендації, що містяться в роботі, отримані автором самостійно на основі аналізу та узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу. Особистий внесок здобувача у працях, що підготовлені у співавторстві, відзначено у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднені автором на 5 конференціях, а саме: міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі» (17 жовтня 2007 р., м. Харків); науково-практичній конференції «Соціально-економічні наслідки та стратегія реформування економіки України» (15 квітня 2008 р., м. Львів); всеукраїнській науково-практичній конференції «Перший крок у науку» (30-31 березня 2010 р., м. Луганськ); всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища» (8-9 квітня 2010 р., м. Первомайськ); міжнародній науково-практичній конференції «Научний потенціал на света – 2010» (17-25 вересня 2010 р., м. Софія).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 10 наукових працях загальним обсягом 2,8 друк.арк., з яких 4 статті – у наукових фахових виданнях обсягом 1,7 друк.арк., 1 стаття – у інших виданнях обсягом 0,4 друк.арк. та 5 тез доповідей конференції обсягом 0,7 друк.арк.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний текст дисертації викладено на 154 сторінках машинописного тексту. Робота містить 36 таблиць, 17 рисунків, 5 додатків (обсягом 76 сторінок), список використаних літературних джерел із 182 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, відображено апробацію результатів.

У **першому розділі** «Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємств торгівлі» розглянуто сутнісні характеристики поняття «ефективність діяльності»; обґрунтовано модель ефективності господарської діяльності підприємства торгівлі як об'єкта оцінки; розглянуто методичні засади та обґрунтовано систему показників оцінки ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

На основі критичного аналізу та узагальнення наукових розробок вітчизняних та зарубіжних науковців уточнено сутність поняття «ефективність діяльності». Визначено, що ефективність діяльності підприємства є комплексною характеристикою, яка представлена сукупністю ознак продуктивності, результативності та оптимальності діяльності господарюючого суб'єкта. Продуктивність характеризує співвідношення результату (ефекту) та витрат (ресурсів); результативність – ступінь наближення фактичного показника до цільового; оптимальність – найкращі співвідношення між результатом (ефектом) та витратами (ресурсами).

Узагальнення існуючих класифікаційних ознак дозволило систематизувати види ефективності, що представлено в економічній літературі. Існуючі класифікаційні ознаки (вид результату (ефекту), характер витрат, організаційний аспект, об'єкт оцінювання, мета визначення, вид економічної діяльності підприємства, сфера господарських рішень, ступінь ефекту, ступінь реалізації завдань, горизонт цілей, використання можливостей) доповнено ознакою «підхід до формування результатів діяльності», що дозволило виділити ефективність діяльності за урахування бухгалтерського або економічного прибутку.

За результатами дослідження господарська діяльність визначена як така, що пов'язана з основними операціями поточної діяльності господарюючого суб'єкта. Спираючись на галузеві особливості, для підприємств роздрібної торгівлі вона представлена закупівельною, торговельно-операційною, управлінською та іншими видами діяльностей.

Ґрунтуючись на визначенні ефективності як сукупності характеристик та враховуючи виділені види діяльності, запропоновано відповідну модель ефективності господарської діяльності як об'єкту оцінки (рис.1). Згідно з запропонованою моделлю виділено два напрями оцінювання ефективності діяльності торговельного підприємствах – за видами діяльності та за

характеристиками ефективності. У межах першого напрямку ефективність діяльності подано через ефективність закупівельної, торгово-операційної, управлінської та інших видів діяльності. У межах другого – через характеристики продуктивності, результативності та оптимальності господарської діяльності.

		ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА (ГД)					Усього за видами діяльності	
		Закупівельна (З)	Торгово- операційна (Т)	Управлін- ська (УПР)	Інші (І)			
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ (Е)	Продуктивність (ПР)	ПР _{з.}	ПР _{т.}	ПР _{упр.}	ПР _і	ПР _{г.д.}	ЕФЕКТИВ- НІСТЬ ГОСПОДАР- СЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬ- НОГО ПІДПРИЄМ- СТВА УСЬОГО ЗА ХАРАКТЕРИС- ТИКАМИ	
	Результативність (РТТ)	РТТ _{з.}	РТТ _{т.}	РТТ _{упр.}	РТТ _і	РТТ _{г.д.}		
	Оптимальність (ОПТ)	ОПТ _{з.}	ОПТ _{т.}	ОПТ _{упр.}	ОПТ _і	ОПТ _{г.д.}		
	Усього за характеристиками	Е _{з.}	Е _{т.}	Е _{упр.}	Е _і			
		ЕФЕКТИВНІСТЬ УСЬОГО ЗА ВИДАМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА						

Рис. 1. Модель ефективності господарської діяльності
торговельного підприємства як об'єкта оцінки

Враховуючи важливість етапу оцінки у загальному процесі управління підприємством, у роботі досліджено основні методичні підходи до оцінювання ефективності функціонування господарюючого суб'єкта. Порівнявши переваги та недоліки методичних підходів, що ґрунтуються на моделях DEA, BSC, ABPA, а також фінансовій та вартісній, урахувавши ступінь реалізації завдань оцінки та можливості щодо інформаційного забезпечення, обґрунтовано доцільність дотримання під час оцінювання ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі фінансової моделі.

Виходячи з принципів науковості, реальності, об'єктивності, конкретності, зіставлення в часі та просторі, системності, комплексності, дієвості розроблено систему показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі, що містить одиничні та узагальнюючі показники ефективності використання ресурсів і видів діяльності відповідно до ресурсно-витратного та результатного підходів (рис. 2).

		ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ			
ПОКАЗНИКИ	Одиничні	Закупівельна Віддача товарообороту на 1 грн собівартості. Віддача прибутку на 1 грн собівартості	Торгово-операційна Віддача товарообороту на 1 грн витрат на збут. Віддача прибутку на 1 грн витрат на збут	Управлінська Віддача товарообороту на 1 грн адміністративних витрат. Віддача прибутку на 1 грн адміністративних витрат	Інша Віддача товарообороту на 1 грн витрат іншої діяльності. Віддача прибутку на 1 грн витрат іншої діяльності
	Узагальнюючі	Рентабельність діяльності, витратовіддача, рентабельність витрат, оборотність активів, рентабельність активів			
	Одиничні	Товарооборот на 1 працюючого. Віддача товарообороту на 1 грн фонду заробітної платні. Віддача товарообороту на 1 грн витрат на утримання трудових ресурсів. Віддача прибутку на 1 грн фонду заробітної платні. Віддача прибутку на 1 грн витрат на утримання трудових ресурсів	Фондовіддача. Рентабельність основних фондів. Торгова площа на 1 торговий об'єкт. Товарооборот на 1 кв. м. торгової площі. Товарооборот на 1 торговий об'єкт. Коефіцієнт установлювальної площі демонстраційної площі. Коефіцієнт ємності демонстраційного обладнання	Оборотність товарних запасів. Тривалість обороту товарних запасів. Рентабельність товарних запасів	Коефіцієнти фінансової стійкості. Коефіцієнти платоспроможності. Коефіцієнти оборотності активів. Коефіцієнти оборотності капіталу. Коефіцієнти рентабельності необоротних активів, оборотних активів, власного капіталу
		Трудові	Основні фонди	Товарні	Фінансові
		ВИДИ РЕСУРСІВ			

Рис. 2. Система показників для оцінювання ефективності господарської діяльності

У другому розділі «Ефективність функціонування підприємств роздрібної торгівлі: стан та тенденції розвитку» проведено дослідження тенденцій розвитку підприємств торгівлі; здійснено порівняльну оцінку ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі, що функціонують у сегменті роздрібної реалізації товарів продовольчої групи; обґрунтовано методику комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі за характеристиками ефективності.

Спираючись на систему узагальнюючих показників (рис. 2), у роботі досліджено ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі в цілому в Україні за період 2005-2009 рр. Визначено, що підприємства роздрібної торгівлі поступаються підприємствам торгівлі в цілому та підприємствам інших видів економічної діяльності за показниками рентабельності та витратовіддачі, проте мають більш високі значення показника оборотності активів. Виявлено зниження показників ефективності діяльності як підприємств торгівлі в цілому, так і підприємств роздрібної торгівлі зокрема впродовж усього періоду дослідження.

Питання ефективності господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі розглянуто за даними 27 підприємств, що реалізують товари переважно продовольчої групи. До вибіркової сукупності включено 11 підприємств у формі торговельних мереж національного та регіонального рівнів, та 16 господарюючих суб'єктів – дрібних підприємств торгівлі, що не є торговельними мережами.

На основі запропонованої системи показників (рис. 2) здійснено порівняльну оцінку ефективності господарської діяльності підприємств вибіркової сукупності за період 2007-2009 рр. За результатами дослідження ефективності окремих видів діяльності визначено, що більш високі показники ефективності закупівельної та управлінської діяльності відзначено за групою торговельних мереж, особливо в частині віддачі прибутку, яка перевищує рівень дрібних підприємств більше ніж у п'ять разів (37,0 грн по торговельних мережах проти 7,0 грн по дрібних підприємствах у розрахунку на 100 грн витрат за даними 2009 р.). Дрібні підприємства мають більш високі показники ефективності за торгово-операційною та іншою операційною діяльністю.

Результати дослідження ефективності використання ресурсів дозволили визначити, що в частині використання трудових та товарних ресурсів, а також основних фондів більш ефективними були торговельні мережі. Дрібні підприємства мають переваги за показниками використання фінансових ресурсів.

Оцінка ефективності за величиною та динамікою узагальнюючих показників виявила більш високий рівень показників рентабельності у торговельних мережах порівняно з дрібними підприємствами (1,96 проти 0,54% за показником рентабельності діяльності за даними 2009 р.). Показники витратовіддачі за групами підприємств є близькими (1,0 та 0,97 відповідно за даними 2009 р.), оборотність активів має більш високі значення за групою дрібних підприємств (1,34 обороти проти 1,02 обороти за даними 2009 р.)

Функціонування підприємств роздрібною торгівлі у ринкових умовах зумовлює необхідність комплексної оцінки ефективності господарської діяльності окремого підприємства за урахування ефективності діяльності підприємств-конкурентів, тенденцій розвитку відповідного сегмента торгівлі та динаміки самого господарюючого суб'єкта. З огляду на зазначене, та, спираючись на розроблену модель (рис. 1), у роботі запропоновано методичний підхід, що передбачає оцінювання господарської діяльності підприємства роздрібною торгівлі на підставі характеристик ефективності. Його використання дозволяє визначити рівень ефективності діяльності окремого підприємства у певний період часу, а також комплексно оцінювати рівень ефективності підприємства в динаміці та у конкурентній групі. Розроблений методичний підхід вирізняється системністю та комплексністю побудови співвідношень узагальнюючих показників і забезпечує однозначність та високий рівень обґрунтованості висновків щодо рівня та динаміки ефективності господарської діяльності підприємства у конкурентній групі.

Для формування висновку щодо рівня ефективності розроблено карту кількісно-якісних оцінок окремих її характеристик (рис. 3).

1. Формування системи показників

2. Оцінювання продуктивності, результативності, оптимальності діяльності

2.1. Оцінювання продуктивності			2.2. Оцінювання результативності			2.3. Оцінювання оптимальності		
Варіанти співвідношення показників			Варіанти співвідношення показників			Варіанти співвідношення показників		
$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i,n+1} \rangle P_{д.n} \\ B_{в.i,n+1} \rangle B_{в.n} \\ P_{в.i,n+1} \rangle P_{в.n} \\ Об_{а.i,n+1} \rangle Об_{а.n} \\ P_{а.i,n+1} \rangle P_{а.n} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i,n+1} \langle P_{д.n} \\ B_{в.i,n+1} \rangle B_{в.n} \\ P_{в.i,n+1} \rangle P_{в.n} \\ Об_{а.i,n+1} \rangle Об_{а.n} \\ P_{а.i,n+1} \rangle P_{а.n} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i,n+1} \langle P_{д.n} \\ B_{в.i,n+1} \langle B_{в.n} \\ P_{в.i,n+1} \langle P_{в.n} \\ Об_{а.i,n+1} \langle Об_{а.n} \\ P_{а.i,n+1} \langle P_{а.n} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i} \rangle P_{д.ц} \\ B_{в.i} \rangle B_{в.ц} \\ P_{в.i} \rangle P_{в.ц} \\ Об_{а.i} \rangle Об_{а.ц} \\ P_{а.i} \rangle P_{а.ц} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i} \langle P_{д.ц} \\ B_{в.i} \rangle B_{в.ц} \\ P_{в.i} \rangle P_{в.ц} \\ Об_{а.i} \rangle Об_{а.ц} \\ P_{а.i} \rangle P_{а.ц} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} P_{д.i} \langle P_{д.ц} \\ B_{в.i} \langle B_{в.ц} \\ P_{в.i} \langle P_{в.ц} \\ Об_{а.i} \langle Об_{а.ц} \\ P_{а.i} \langle P_{а.ц} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} E_{в.} \\ B_{ф.р.} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} E_{в} \\ 3_{ф.р.} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} П_{в} \\ 3_{ф.р.} \end{array} \right.$
...				
Високий (В)	Середній (С)	Діяльність непродуктивна (Н)	Високий (В)	Середній (С)	Діяльність нерезультативна (Н)	Високий (В)	Середній (С)	Діяльність неоптимальна (Н)
Рівень продуктивності			Рівень результативності			Рівень оптимальності		

6

Позначки:

3. Оцінювання ефективності діяльності підприємства

$P_{д.}$ – фактичний показник рентабельності діяльності;
 $B_{в.}$ – фактичний показник витратовіддачі;
 $P_{в.}$ – фактичний показник рентабельності витрат;
 $Об_{а.}$ – фактичний показник оборотності активів;
 $P_{а.}$ – фактичний показник рентабельності активів;

$P_{д.ц.}$ – цільовий показник рентабельності діяльності;
 $B_{в.ц.}$ – цільовий показник витратовіддачі;
 $P_{в.ц.}$ – цільовий показник рентабельності витрат;
 $Об_{а.ц.}$ – цільовий показник оборотності активів;
 $P_{а.ц.}$ – цільовий показник рентабельності активів;

$E_{в.}$, $П_{в.}$ – відносна економія (перевитрати) витрат операційної діяльності;
 $B_{ф.р.}$, $3_{ф.р.}$ – відносне вивільнення (залучення) фінансових ресурсів;
 i – порядковий номер підприємства у групі;
 n , $(n+1)$ – період оцінювання.

Рис.3. Послідовність оцінювання господарської діяльності підприємства за характеристиками ефективності

Згідно з методичним підходом оцінювання продуктивності діяльності запропоновано здійснювати за урахування характеру динаміки узагальнюючих показників ефективності діяльності окремого підприємства. Оцінювання результативності діяльності – за порівняння фактичних узагальнюючих показників ефективності з цільовими. Оцінювання оптимальності діяльності запропоновано здійснювати на підставі інформації щодо відносної економії (перевитрат) витрат операційної діяльності та відносного вивільнення (залучення) фінансових ресурсів торговельного підприємства. Узагальнення отриманих результатів та визначення рівня ефективності діяльності здійснюється за використання системи бальної оцінки та відповідної шкали інтервалів.

Апробація запропонованого методичного підходу довела його дієвість та можливість реалізації у практичній діяльності підприємств роздрібної торгівлі (табл. 1).

У **третьому розділі «Чинники та резерви підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі»** узагальнено методичні підходи до визначення чинників та резервів підвищення ефективності діяльності підприємств; досліджено вплив чинників на ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі; виявлено типи розвитку підприємств роздрібної торгівлі; обґрунтовано методичний підхід до визначення напрямів підвищення рівня ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі, що ґрунтується на бенчмаркінгу.

Залежність ефективності діяльності підприємств від чинників внутрішнього та зовнішнього походження зумовлює необхідність використання відповідного методичного інструментарію для їх виявлення та оцінювання. Виходячи із загальної концепції торговельного підприємства як відкритої економічної системи, питання виявлення чинників впливу на ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі розглянуто у двох напрямках – дослідження чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Узагальнення існуючих методичних підходів дозволило визначити, що під час дослідження впливу чинників зовнішнього середовища доцільним є використання методів стохастичного аналізу, чинників внутрішнього середовища – методів стохастичного та детермінованого аналізу.

Під час дослідження чинників зовнішнього середовища, що впливають на розвиток підприємств роздрібної торгівлі України, у роботі визначено тісний зв'язок між чинниками макросередовища загальноекономічного характеру (індексу споживчих цін, виробництва продукції переробної промисловості, сільського господарства, доходів населення, інвестицій в основний капітал) та галузевого рівнів (індексу товарних запасів, чисельності працюючих, торгової площі, забезпеченості активів власними коштами) та узагальнюючими показниками ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

Результати кореляційного аналізу підтвердили залежність ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі від розвитку зовнішнього середовища. Сильний зворотний зв'язок виявлено між індексом споживчих цін та рентабельністю діяльності підприємств роздрібної торгівлі України ($r = -0,947$).

**Результати оцінювання господарської діяльності торговельних мереж за 2008-2009 рр.
на підставі характеристик ефективності**

№ з/п	Підприємства	Продуктивність діяльності				Результативність діяльності				Оптимальність діяльності				Загальна сума балів		Рівень ефективності	
		2008		2009		2008		2009		2008		2009		2008	2009	2008	2009
		рівень	бали	рівень	бали	рівень	бали	рівень	бали	рівень	бали	рівень	бали				
1	ТОВ «Квіза-Трейд»	С	2	С	2	С	2	В	3	В	3	С	2	7	7	С _e	С _e
2	ТОВ «Фора»	С	2	С	2	В	3	В	3	С	2	В	3	7	8	С _e	В _e
3	ТОВ «Ровекс»	С	2	Н	1	В	3	С	2	С	2	Н	1	7	4	С _e	Н _e
4	ТОВ «Гаврія-В»	Н	1	С	2	Н	1	С	2	Н	1	С	2	3	6	Н _e	С _e
5	ЗАТ «Фоззі-В»	С	2	С	2	С	2	С	2	С	2	С	2	6	6	С _e	С _e
6	ТОВ «Торгова мережа «Фаворит»	С	2	С	2	С	2	Н	1	С	2	С	2	6	5	С _e	Н _e
7	СУАП «Європоль» у формі ТОВ	С	2	С	2	В	3	В	3	В	3	С	2	8	7	В _e	С _e
8	ТОВ «Восторг»	В	3	С	2	В	3	В	3	В	3	С	2	9	7	В _e	С _e
9	ВАТ «Ольга»	С	2	С	2	С	2	Н	1	С	2	С	2	6	5	С _e	Н _e
10	ВАТ «Базис»	С	2	С	2	С	2	В	3	В	3	С	2	7	7	С _e	С _e
11	ТОВ «Край»	С	2	С	2	С	2	С	2	С	2	В	3	6	7	С _e	С _e

Позначки:

високе значення характеристики (В) – 3,0 бали;
середнє значення характеристики (С) – 2,0 бали;
низьке значення характеристики (Н) – 1,0 бал.

Шкала для оцінювання ефективності діяльності:

а) 3,0 - 5,0 бали – низький рівень ефективності діяльності (Н_e);
б) 5,1 – 7,0 бали – середній рівень ефективності діяльності (С_e);
в) 7,1 - 9,0 бали – високий рівень ефективності діяльності (В_e).

Прямий помітний зв'язок визначено між оборотністю активів підприємств роздрібною торгівлі та чисельністю населення ($r = 0,882$).

У групі чинників галузевого рівня помітний прямий зв'язок відзначено між рівнем забезпеченості активів підприємств роздрібною торгівлі власними коштами та рентабельністю витрат ($r = 0,914$), оборотністю активів ($r = 0,940$), витратовіддачею ($r = 0,930$).

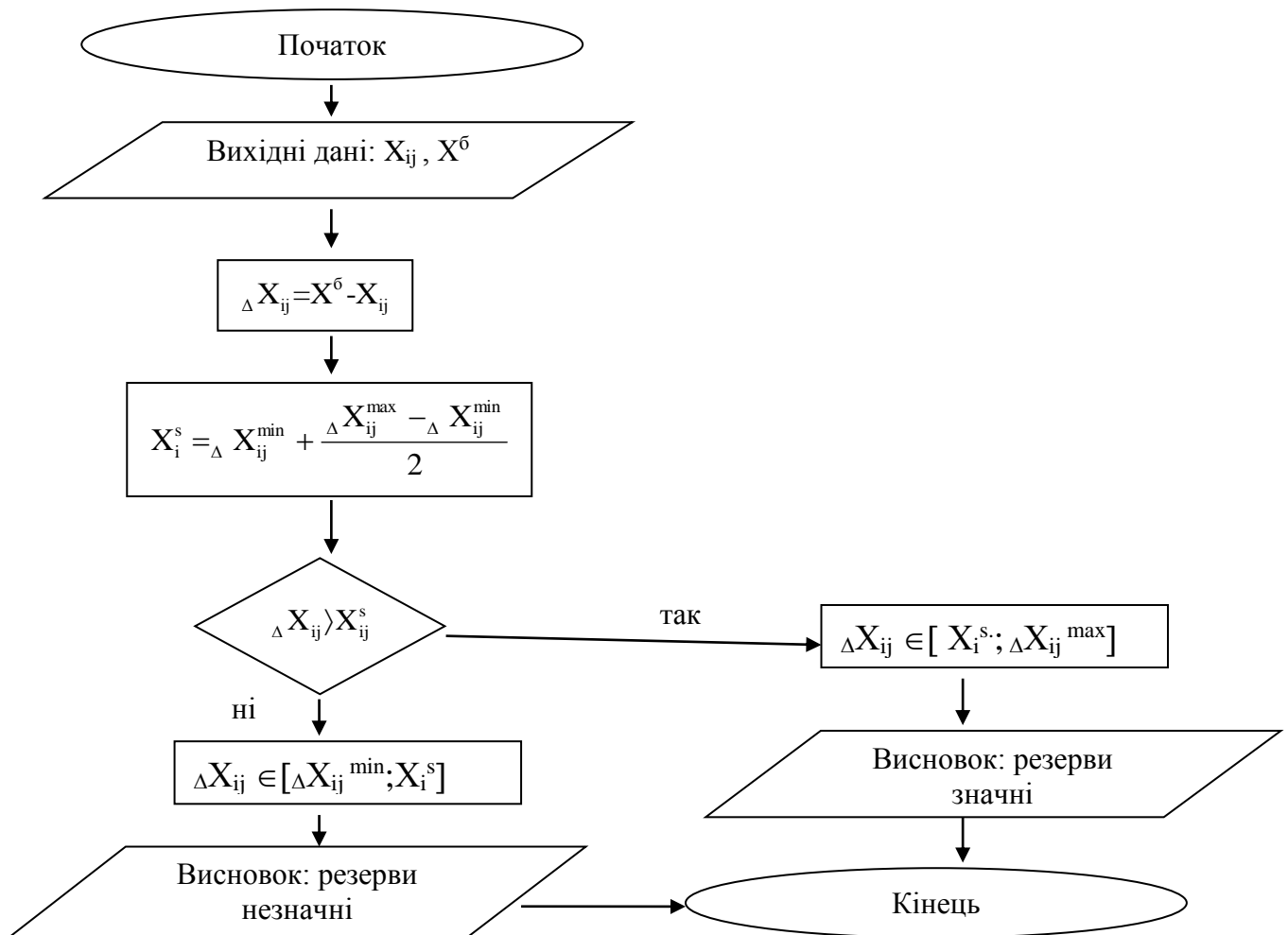
Дослідження чинників внутрішнього середовища, що впливають на ефективність діяльності підприємств роздрібною торгівлі, здійснено за даними вибіркової сукупності підприємств роздрібною торгівлі за використання детермінованої моделі рентабельності активів та коефіцієнтів кореляції між показниками ефективності діяльності. За результатами дослідження виявлено, що за групою торговельних мереж позитивна динаміка рентабельності активів зумовлена здебільшого ефективною закупівельною політикою та позитивним сальдо інших доходів та витрат операційної діяльності. Проблемним напрямом для підприємств даної групи є формування матеріально-технічної бази за необхідності оптимізації амортизаційних витрат. Для дрібних підприємств основним чинником позитивної динаміки рентабельності активів визначено позитивне сальдо інших доходів та витрат операційної діяльності, особливої уваги потребують питання організації закупівельної діяльності, оплати праці, використання основних фондів та товарних ресурсів.

Враховуючи вплив інтенсивних та екстенсивних чинників, у роботі здійснено відповідні розрахунки та доведено, що розвиток підприємств роздрібною торгівлі носить переважно екстенсивний характер. Для 9-ти з 11-ти підприємств групи торговельних мереж та 12-ти з 16-ти дрібних підприємств роздрібною торгівлі визначено екстенсивний тип розвитку.

Спираючись на принципи системності, ієрархічності та залежності ефективності господарської діяльності підприємства в цілому від ефективності здійснення окремих видів діяльності та використання ресурсів, у роботі досліджено зв'язок між одиничними та узагальнюючими показниками діяльності підприємств роздрібною торгівлі. Визначено, що для торговельних мереж характерні більш високі коефіцієнти кореляції між оборотністю активів та ефективністю використання основних фондів ($r = 0,632 \dots 0,780$). Для дрібних підприємств найбільш тісний зв'язок виявлено у ланцюгах «витратовіддача – ступінь забезпеченості оборотних активів власними коштами» ($r = 0,510$) та «витратовіддача – продуктивність праці» ($r = 0,559$).

З метою виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності розроблено методичний підхід, що ґрунтується на бенчмаркінгу. Згідно запропонованого підходу передбачено розподіл резервів зростання ефективності діяльності на значні та незначні за урахування розвитку підприємств у конкурентній групі (рис. 4).

Дієвість запропонованого методичного підходу доведено на прикладі сукупності торговельних мереж (табл. 2).

Позначки:

X_{ij} – фактичний показник ефективності господарської діяльності за визначеним напрямом оцінювання за j -м підприємством в i -й період;

$X^б$ – базовий показник ефективності господарської діяльності за визначеним напрямом оцінювання за сукупністю підприємств-конкурентів;

X_i^s – середнє значення для ранжування відхилень;

ΔX_{ij}^{max} – максимальне відхилення від базового значення за сукупністю підприємств – конкурентів;

ΔX_{ij}^{min} – мінімальне відхилення від базового значення за сукупністю підприємств – конкурентів.

Рис. 4. Алгоритм оцінювання резервів підвищення ефективності діяльності підприємства на основі бенчмаркінгового підходу

За результатами розрахунків визначено, що більшість підприємств має значні резерви підвищення ефективності використання основних фондів. Разом із тим відзначено незначні резерви підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, що зумовлено нестачею останніх та залученням їх у повному обсязі у процесі господарської діяльності.

**Оцінка резервів підвищення ефективності використання ресурсів
за групою торговельних мереж за даними 2009 р.**

№ з/п	Підприємства	Резерви підвищення ефективності використання ресурсів			
		трудових	основних фондів	товарних	фінансових
1	ТОВ «Квіза-Трейд»	незначні	значні	незначні	незначні
2	ТОВ «Фора»	незначні	значні	незначні	незначні
3	ТОВ «Ровекс»	значні	значні	значні	незначні
4	ТОВ «Таврія-В»	незначні	значні	базове	значні
5	ЗАТ «Фоззі-В»	базове	незначні	значні	незначні
6	ТОВ «Торгова мережа «Фаворит»	значні	значні	значні	базове
7	СУАП «Європоль» у формі ТОВ	незначні	базове	незначні	незначні
8	ТОВ «Восторг»	значні	незначні	незначні	незначні
9	ВАТ «Ольга»	незначні	значні	значні	незначні
10	ВАТ «Базис»	значні	значні	незначні	незначні
11	ТОВ «Край»	значні	незначні	незначні	незначні

Таким чином, подані в дисертаційній роботі теоретико-методичні положення основних процедур оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі сприятимуть підвищенню обґрунтованості рішень із управління ефективністю на підприємстві.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється в обґрунтуванні теоретико-методичних положень, рекомендацій, які удосконалюють процес оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств роздрібної торгівлі. Основні наукові та практичні результати проведеного дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Дослідження поняття «ефективність діяльності» виявило неоднозначність підходів щодо його трактування. Обґрунтовано, що ефективність діяльності – складне поняття, що передбачає урахування сукупності характеристик – продуктивності, результативності та оптимальності. Спираючись на світовий та вітчизняний досвід визначено, що продуктивність характеризує співвідношення результату (ефекту) та витрат (ресурсів); результативність – ступінь наближення фактичного показника до цільового; оптимальність – найкращі співвідношення між результатом (ефектом) та витратами (ресурсами) підприємства у процесі функціонування.

2. Виходячи із сутнісних аспектів управління ефективністю, в роботі систематизовано основні класифікаційні ознаки ефективності діяльності та введено додаткову ознаку «підхід до формування результатів діяльності». Це дозволило виділити ефективність діяльності за

урахування бухгалтерського або економічного прибутку, що сприятиме розширенню можливостей з управління ефективністю діяльності на підприємстві як у поточному періоді, так і у перспективі.

3. Обґрунтовано сприйняття господарської діяльності торговельного підприємства як діяльності, що пов'язана з виконанням його основних функцій. Доведено, що за змістом господарська діяльність торговельного підприємства відповідає операційній діяльності та включає всі дії та процеси, що пов'язані із закупівельною діяльністю, організацією процесу реалізації товарів (послуг) та наданням послуг. Враховуючи практику господарювання, як основні види господарської діяльності торговельного підприємства виділено закупівельну, торгово-операційну, управлінську та іншу діяльності. Поєднання характеристик ефективності та видів діяльності дозволило розробити модель ефективності господарської діяльності торговельного підприємства, яка подана у вигляді двовимірної матриці. Згідно з розробленою моделлю оцінювання ефективності передбачено за видами діяльності та характеристиками ефективності. Згідно з першим напрямом ефективність діяльності подано через ефективність закупівельної, торгово-операційної, управлінської та іншої діяльності. У межах другого – через характеристики продуктивності, результативності та оптимальності господарської діяльності.

4. На основі ресурсної та витратної концепцій і результатного підходу розроблено систему одиничних показників ефективності використання трудових, товарних, фінансових ресурсів та основних фондів підприємства, ефективності закупівельної, торгово-операційної, управлінської та інших видів господарської діяльності, а також узагальнюючих показників ефективності діяльності.

5. За результатами дослідження сучасного стану та динаміки показників ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі за період 2005-2009 рр. виявлено, що найбільшою проблемою для них є забезпечення рентабельності активів, операційної діяльності та витрат, а також витратовіддачі.

З використанням запропонованої системи показників оцінки ефективності діяльності досліджено їх абсолютні значення та динаміку по групах торговельних мереж і дрібних підприємств торгівлі. Визначено, що для торговельних мереж характерні більш високі показники ефективності закупівельної та управлінської діяльності, ефективності використання основних фондів, трудових й товарних ресурсів, показники рентабельності діяльності. Для дрібних підприємств виявлено більш високий рівень показників оборотності активів, ефективності торгово-операційної та іншої діяльності, а також поміркований підхід до формування фінансової політики, що виражається у більш високих показниках ефективності використання фінансових ресурсів.

6. З метою підвищення рівня обґрунтованості висновків щодо рівня та динаміки ефективності функціонування підприємства, розроблено методичний підхід до оцінювання діяльності, що ґрунтується на характеристиках ефективності. Згідно з запропонованим методичним підходом рівень ефективності у конкурентній групі визначається за урахування продуктивності, результативності та оптимальності діяльності підприємства.

За результатами апробації ідентифіковано стан та динаміку ефективності господарської діяльності торговельних мереж у період 2008-2009 рр.

7. З використанням методів стохастичного аналізу досліджено вплив зовнішніх чинників на ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі та виявлено значну її залежність від загальноекономічних (споживчих цін, доходів населення, обсягу виробництва вітчизняної переробної промисловості) та галузевих (забезпеченості торговими площами, товарними та трудовими ресурсами) чинників.

Результати дослідження чинників внутрішнього середовища довели, що розвиток підприємств торгівлі, які функціонують у сегменті роздрібної торгівлі продовольчими товарами, зумовлений переважно екстенсивними чинниками (збільшенням основних фондів та товарних ресурсів).

8. Необхідною умовою забезпечення розвитку підприємства є своєчасне виявлення та реалізація резервів підвищення ефективності діяльності. Спираючись на існуючі методичні розробки, розроблено методичний підхід до оцінювання резервів підвищення ефективності господарської діяльності на основі бенчмаркінгу, що передбачає виявлення та розподіл резервів на значні та незначні за урахування розвитку підприємств у конкурентній групі. Використання запропонованого підходу дозволяє не лише виявити резерви зростання, але й здійснити якісну їх оцінку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Анненкова Н. О. Сучасні підходи до визначення категорії ефективності / Н. О. Анненкова, Т. Б. Кушнір // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. – Харків : ХДУХТ, 2007. – Вип. 1 (5). – Т. 1. – С. 447–454. (Особистий внесок здобувача полягає у виділенні характеристик ефективності).

2. Анненкова Н. О. Особливості оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі / Н. О. Анненкова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. – Харків : ХДУХТ, 2008. – Вип. 2 (8), Ч. 1. – С. 425–430.

3. Гайдар Н. О. Ефективність господарської діяльності торговельного підприємства: показники та методика оцінки / Н. О. Гайдар // Економічний простір : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. – № 42. – С. 174–181.

4. Гайдар Н. А. Экономическая эффективность хозяйственной деятельности торгового предприятия как объект оценки / Н. А. Гайдар // Бизнес-Информ. – 2010. – № 9. – С. 53–57.

Статті у інших виданнях

5. Гайдар Н. О. Систематизація методичних підходів до оцінювання ефективності діяльності підприємства / Н. О. Гайдар // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 263: В 9 т. – Т. VI. – С. 1652–1657.

Тези доповідей конференцій

6. Анненкова Н. О. Дослідження еволюції теорії виникнення поняття «ефективність» / Н. О. Анненкова : тези допов. міжнар. наук.-практ. конф., [Стратегічні напрямки розвитку підприємств харчових виробництв, ресторанного господарства і торгівлі], (Харків, 17 жовтня 2007 р.). – Харків : ХДУХТ, 2007. – С. 106–107.

7. Анненкова Н. О. Формування системи показників оцінки економічної ефективності з урахуванням особливостей підприємств роздрібною торгівлі / Н. О. Анненкова, Т. Б. Кушнір : тези допов. міжвуз. наук.-практ. конф., [Соціально-економічні наслідки та стратегія реформування економіки України], (Львів, 15 квітня 2008 р.). – Львів : ЛКА, 2008. – С. 394–396. (Особистий внесок здобувача полягає у виділенні галузевих особливостей підприємств торгівлі).

8. Гайдар Н. О. Комплексна оцінка ефективності діяльності підприємств торгівлі / Н. О. Гайдар : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Перший крок у науку»], (Луганськ, 30-31 березня 2010 р.) – Луганськ : Поліграфресурс, 2010. – Т. 4. – С. 37–41.

9. Гайдар Н. О. Необхідність розмежування основних дефініцій теорії ефективності / Н. О. Гайдар : тези допов. всеукр. наук.-практ. конф., [Соціально-економічні аспекти розвитку України в умовах конкурентного середовища], (Первомайськ, 8-9 квітня 2010 р.). – Харків : ХДУХТ, 2010. – С. 45–46.

10. Гайдар Н. О. Оцінка резервів підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі / Н. О. Гайдар : матер. междунар. науч.-практ. конф., [Научният потенциал на света – 2010], (Софія, 17-25 септември, 2010 р.). – Софія : «Бел ГРАД БГ» ООД. – Т. 2. – С. 7–9.

АНОТАЦІЯ

Гайдар Н.О. Оцінка ефективності господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків, 2011.

У дисертації визначено теоретичні положення та розроблено методичний інструментарій, що спрямовані на удосконалення процесу оцінки ефективності господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі.

У дисертаційній роботі уточнено сутність поняття «ефективність діяльності»; обґрунтовано модель ефективності господарської діяльності торговельного підприємства як об'єкта оцінки; обґрунтовано систему показників для оцінювання ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі; виявлено тенденції розвитку підприємств роздрібною торгівлі; запропоновано методичний підхід до оцінювання ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі, що передбачає урахування характеристик продуктивності, результативності та оптимальності; запропоновано

методичний підхід до виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємств торгівлі, що ґрунтується на бенчмаркінговому підході.

Ключові слова: оцінка, ефективність, господарська діяльність, підприємства роздрібної торгівлі.

АННОТАЦІЯ

Гайдар Н.А. Оценка эффективности хозяйственной деятельности предприятий розничной торговли. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский государственный университет питания и торговли, Харьков, 2011.

Диссертационная работа посвящена вопросам, связанным с развитием научно-теоретических положений, разработкой методического инструментария и практических рекомендаций по усовершенствованию процесса оценки эффективности хозяйственной деятельности предприятий розничной торговли.

В первом разделе работы обобщены теоретические положения, раскрывающие сущность категории экономической эффективности и выделены характеристики эффективности деятельности предприятия – производительность, результативность и оптимальность. Учитывая специфику деятельности торгового предприятия, определено, что хозяйственная деятельность предприятия торговли соответствует операционной деятельности и включает действия и процессы, связанные с закупочной деятельностью, организацией процесса реализации товара и предоставления услуг, а также прочими видами текущей деятельности. Структурно хозяйственная деятельность торгового предприятия представлена как закупочная, торгово-операционная, управленческая и прочие виды деятельности. Обоснована модель эффективности хозяйственной деятельности торгового предприятия, согласно которой эффективность хозяйственной деятельности торгового предприятия представлена в виде матрицы, объединяющей виды деятельности и характеристики эффективности. Используя ресурсную и затратную концепции, а также результатный подход, обоснована система единичных и обобщающих показателей, позволяющая всесторонне исследовать эффективность хозяйственной деятельности торговых предприятий.

Во втором разделе работы по результатам исследования состояния и динамики показателей эффективности определено, что предприятия торговли уступают другим видам экономической деятельности по всем показателям рентабельности. Сравнив эффективность деятельности по группам торговых сетей и мелких торговых предприятий, сделан вывод о более высоком уровне эффективности закупочной и управленческой деятельности, использовании трудовых и товарных ресурсов, основных фондов, рентабельности деятельности по группе торговых сетей. Для мелких предприятий характерны высокие показатели эффективности торгово-операционной и прочей

деятельности, использования финансовых ресурсов, а также оборачиваемости активов. С целью повышения обоснованности управленческих решений по развитию хозяйствующего субъекта разработан методический подход к оценке деятельности с учётом характеристик эффективности, согласно которому уровень эффективности предприятия в конкурентной группе определяется по результатам оценки производительности, результативности и оптимальности его деятельности.

В третьем разделе работы рассмотрены методические и практические аспекты проблемы повышения эффективности функционирования предприятий розничной торговли. По результатам исследования сделаны выводы о значительной зависимости эффективности деятельности предприятий розничной торговли от уровня потребительских цен, доходов населения, развития перерабатывающей промышленности, обеспеченности торговыми площадями, трудовыми и финансовыми ресурсами. Определено, что развитие предприятий розничной торговли носит преимущественно экстенсивный характер. С целью усовершенствования процесса формирования портфеля мероприятий по повышению эффективности деятельности торговых предприятий, предложен методический подход предварительной оценки резервов на основе бенчмаркинга, использование которого позволяет не только выделить, но и осуществить качественную оценку резервов роста эффективности.

Ключевые слова: оценка, эффективность, хозяйственная деятельность, предприятия розничной торговли.

ANNOTATION

Gaidar N.O. Evaluation of the efficiency of retail enterprises' economic activity. – Manuscript.

Thesis for competition of the scientific degree of candidate of economic sciences by speciality 08.00.04 – economics and management of enterprises (by types of economic activity). – Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kharkiv, 2011.

Theoretical statements are defined and methodical toolkit directed at the improvement of the process of evaluating efficiency of retail enterprises' economic activity is worked out.

The essence of the notion «operating efficiency» is specified; model of the efficiency of trading enterprise's economic activity as an evaluation object is substantiated; system of parameters for the evaluation of retail enterprises' activity is grounded; trends of the development of retail enterprises are revealed; methodical approach to the evaluation of retail enterprises' activity efficiency is suggested. It presupposes consideration of performance, productivity and optimality characteristics. Methodical approach to the detection of the reserves for raising efficiency of trading enterprises' activity, which is based on benchmarking approach, is suggested.

Key words: evaluation, efficiency, economic activity, retail trade enterprises.

Відповідальний за випуск – Круглова О.А.

Підп. до друку 07.02.11. Формат 60×90 1/16. Папір офсет. Друк офс.
Обл.- вид.арк. 1,0. Умов. друк. арк. 1,1. Тираж 100 прим. Зам. № 53

Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків-51, 61051

ДОД ХДУХТ, вул. Клочківська, 333, Харків-51, 61051

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2319 від 19.10.2005 р.